

אמי - טוניה, אשר התחתנה עם בן-דוד שלה, שהוא היה גם בן-דוד של אבי. והיו כנראה עוד אי-אילו זוגות מסוג זה.

אמא

מעט מאד ידוע לי על חוויות הבית הזה ועל המתגוררים בו. בוודאי שלא היה בו הרבה "ידישקייט" וכנראה לא דתיות. להפך - מגמת החינוך הייתה להתבוללות דווקא. מהסבים שלי הכרתי רק את אמו של אבי - סבתא אסתר, גם אותה מפגישות בודדות כילד, כי נפטרה כשהייתי בן 12. ידוע לי רק שאסרה על באי ביתה לדבר יידיש. ייתכן והורי ידעו את השפה - אך לעולם לא שמעתי מי מהם לדבר יידיש. המשפחה שלנו הגדירה את עצמה כ"פולנים בני דת משה". שפת הבית הייתה פולנית, תרבות פולנית מובהקת וגם חגגנו חגים פולנים - אם כי ללא הנופך הנוצרי הדתי.

המשפחה

בצ'נסטוכוב הייתי רק פעם אחת בחיים, והדבר היחיד הזכור לי משם הוא שיצאתי עם בת-דודתי לולו וחבריה לטייל ברחוב הראשי ואז הוסבר לי כי המדרכה בה אנו הולכים זו הטיילת של הנוער היהודי והמדרכה ממול - טיילת של הנוער הפולני - ואין עובר אחד לצד שני.

שם משפחתי היה טְמֶפֶל, שפירושו בית תפילה או בית כנסת בגרמנית. כיצד קיבלה המשפחה שם זה - לא ידוע לי, אך יתכן ובעבר רחוק מאוד עבדו בבית כנסת כלשהו, גרו בסביבתו או אולי תרמו להקמתו.

העיר צ'נסטוכוב (Czestochowa) - היא עיר קדושה בעיני הפולנים, כי נמצא בה מנזר עם תמונה של מריה הקדושה, בעלת נסים רבים. עיר זו היא, כפי שאומרים, "הערש" של משפחת טמפל. הם הגיעו לשם מהעיר ויאָלֶן במחצית המאה ה-19, התיישבו והתפרנסו ממכירת תשמישי קדושה ומזכרות לצליינים פולנים הבאים להתפלל לתמונת מריה.

המשפחה רכשה או אולי בנתה בית קומות בו התגוררה החמולה כולה, או לפחות חלק גדול ממנה. כל ילדי המשפחות שחקו בחצר אותו הבית, אולי למדו גם שם, ואפילו אחדים התחתנו ביניהם. עובדה - סבתא שלי מצד אמי הייתה אחותו של סבא שלי מצד אבא, כך שהורי היו בני דודים מדרגה ראשונה. כך גם אחותה של

הפולניות הגדולות ולכן לשם הלימודים נסע אבא לרוסיה, למוסקבה או אולי לפֶטֶרסבורג. אך בהגיעו לשם התברר שלפקולטה לחקלאות לא מקבלים יהודים. בלית ברירה עבר אבא לאהבתו האחרת - מוסיקה, והתחיל את לימודיו בקונסרבטוריון - בנגינה בחליל. לא ברור לי כמה זמן נמשכו לימודיו אלה. אבא אמנם סיפר לי שניגן בחליל, אך לעולם לא שמעתי אותו לנגן, וגם לא מצאתי כלי נגינה זה בבית. אך לבסוף אבא עבר בכל זאת לתחום ארגוני-מסחרי ושם כנראה הצליח לא רע. אינני מכיר את פרטי עיסוקיו, ידוע לי רק שזמן מה היה למזכיר כללי של איגוד כלל-רוסי של בורסקים, מעבדי עורות, איגוד ענק ובעל כח רב.

הורי היו מאורסים, או אולי התחתנו כבר, לפני יציאתו של אבא ללימודים. הם היו, בכל אופן, זוג עוד בתקופת נעורים. סופר כי אבא נהג להביא פרחים לאמא, והיא הסתירה אותם בשולחן לילה שלה, שאיש לא ידע. הסיפור הזה הגיע אלי רק השנה, בצורה משונה ביותר, מבת של חברה טובה של אמי, אינני יודע באיזה מידה הוא נכון, וזו הפעם הראשונה ששמעתי אותו. אמי - אֶנְיָאָלָה, הצטרפה לאבי בעיר פטרסבורג אחרי זמן מה של שהותו שם ושם גם נולדה אחותי קְלִינָה (קֶלֶה).

כאן המקום לאגדה הראשונה מהאגדות המשפחתיות: דודתי טוניה, אחות של אמי, באה לפטרסבורג בכדי לסייע לאמי בתקופת ההריון. כאשר נולדה אחותי, התלבטו איזה שם לתת לילדה, ובסוף הוחלט על שם קְלִינָה. משימת הרישום בתעודת הלידה הוטלה על טוניה. כנראה השם לא מצא חן בעיניה, או אולי התבלבלה מרוב הדיונים, כי רשמה את אחותי בשם

אבא

אבא שלי, אֶיזִידוֹר - "איזין" לבני המשפחה, החליט ללמוד חקלאות בתום הלימודיו התיכוניים. לא היה זה מתוך מניעים ציוניים, כי היה רחוק מציונות, אך הוא ראה פסול בכך שהחברה היהודית בנויה על תחום עסקי-מסחרי בלבד ורצה לשנות זאת, לפחות כלפי עצמו. אך לא היה לו בזה מזל רב ורק אני הצלחתי במקצת להגשים את חלומי ודעותיו.

צ'נסטוכוב הייתה אז באזור פולין הכבוש על ידי האימפריה הצארית הרוסית. כנראה לא היו מוסדות השכלה מתאימים בוארשה או בקראקוב, הערים

אָבְלִינָה, בלי לומר זאת להורי. אחותי המשיכה לגדול כשהיא ידועה לכל בשם הָלָה - הלינה, וכמובן שבשם זה נרשמה גם לבית הספר. אך בכדי לקבל תעודת בגרות בתום לימודיה, הזדקקה לתעודת לידה, אשר נשארה בפטרסבורג, כאשר ההורים עזבו בחיפזון, בפרוץ המהפכה. הורי פנו אז לנציגות ברה"מ בווארשה ואלה דאגו לספק להם את תעודת לידה של אחותי - אָבְלִינָה טֶמְפֶּל. המבוכה הייתה גדולה, במיוחד בבית הספר - הכיצד - כל השנים למדה אצלם הלינה ואת התעודה יוציאו על שם אבלינה? בסוף נרשמו שני השמות בתעודת הבגרות של אחותי, אבל אמי ואחותה טוניה לא דיברו ביניהן במשך כמה שבועות, מרוב הרוגז על המעשה מלפני 18 שנים.

חיי הורי בפטרסבורג התנהלו כנראה לא רע עד לפרוץ המהפכה הרוסית. מובן שבתור בורגנים מובהקים ועוד יהודים פולניים, לא יכלו להישאר בפטרסבורג, אשר שמה הפך ללנינגרד והייתה במרכז המהפכה. לכן החליטו לחזור לפולין. את סיפור תלאותיהם בדרך לא שמעתי מעולם, פרט לכמה רמזים לא ברורים. היו להם כנראה תלאות רבות, במיוחד שעשו את הדרך עם ילדה בת 3. אך בסוף הגיעו לווארשה, בירת פולין, והתיישבו שם. כאן המקום לאגדה משפחתית השניה - הפעם בהמשכים:

בעוזבם את לנינגרד סברו הורי שהמהפכה היא דבר זמני וחולף, ושתוך פרק זמן נראה לעין יוכלו לחזור לפטרסבורג, לחיים רגילים שלהם. לכן חלק מרכושם, בצורת תכשיטים וזהב, החליטו לטמון בדירתם. עשו זאת בבית השימוש, תחת אחת המרצפות שבקיר. למרות

שהמצב הפוליטי אחרי המהפכה השתנה לגמרי, הורי גם אחרי מספר שנים בהיותם בפולין לא נואשו מהשבת הרכוש הזה. ואמנם, אחרי שנים אחדות באה ההזדמנות. לרגל עסקים כלשהם נסע לברה"מ האח הצעיר של אבא - מיאָטק. עליו הוטלה המשימה להגיע לדירת הורי הישנה בלנינגרד ולנסות "להוציא כסף מהקיר". איך וכיצד הצליח דודי מיאטק להגיע לדירה בלנינגרד, בה גרו בעבר הורי - אינני יודע. בכל אופן הגיע לשם, נכנס לבית השימוש ומצא חור גדול בקיר - ריק. נודע לו גם שמי שגר בדירה זו בזמן המהפכה התעשר מאד, וברח לאמריקה. עם ידיעה עצובה זו חזר הדוד מיאטק לפולין ובכך הסתיימה פרשת המטמון.

את הסיפור שמעתי פעמים אין ספור, כי הוא סופר כמעט כל פעם כאשר נפגשו, לרגל אירוע כלשהו, משפחות של דודים אלה או אחרים, והועלו זכרונות מהימים "ההם".

אך לסיפור יש פרק שני, והוא מתרחש בגטו וארשה. בשנת 1941 גורשו יהודי לודז' לווארשה. איתם הגיע אלינו הדוד מיאטק עם אישתו ועם בנם הקטן. קלטנו אותם בדירתנו בגטו. בשעות העוצר בערב אסור היה לצאת מהבית, ומאחר שלא היה רדיו או טלוויזיה ואף לא חשמל, ישבנו בערבים כולנו מסביב לשולחן על יד מנורת קרביד. כרגיל הועלו גם האגדות המשפחתיות, ופעם אחת הדוד מיאטק חזר על סיפור נסיעתו לרוסיה - "נכנסתי לבית השימוש, התיישבתי על האסלה" - סיפר - "וראיתי בקיר מימיני את החור הפעור...". באותו רגע קרא האבא - "מה פתאום מימין - זה היה בקיר שמאלי!". המטמון כנראה עוד שם - ואילו הייתה לי היום הכתובת...

כאמור הוריי ואחותי הלה הגיעו לווארשה ואבא, ביחד עם שני האחים ושלושה בני הדוד, יסדו חברה גדולה לעמילות מכס ושירותי יבוא ויצוא. אבא ואחיו הגדול לוטק ניהלו את מרכז החברה בווארשה, האח הצעיר מיאטק ושני בני דוד האחרים ניהלו סניפי החברה בערים אחרות בפולין ואולק, בן הדוד השלישי, עורך דין, היה היועץ המשפטי של החברה.

הדוד לוטק

כמה פרטים על הדודים:
לסבא שלי, עמנואל היה אח (שלגבי שמו אינני בטוח - פעם שמעתי חיים ופעם לודוויק). לכל אחד מהם היו שלושה בנים. ללודוויק - יעקב, אלכסנדר והיפוליט, לעמנואל - לודוויק, איזידור ומיצ'יסלב. היו להם גם בנות, אך את הדודות האלה כמעט ולא הכרתי.

לודוויק (לוטק) - היה אלמן. הוא נפטר בסתיו 1939. הוא ניהל יחד עם אבא את מרכז החברה בווארשה. מאחר שלא היו לו ילדים, הוא גילה חיבה מיוחדת אלי. קיבלתי ממנו תמיד מתנות מיוחדות ליום הולדת ובצוואתו השאיר לי את חלקו בחברה המשפחתית המשותפת ואת שעון הכיס שלו, שאותו שדד ממני חייל רוסי ב-1945.
איזידור (איזיו), אבא שלי, ניהל את מרכז החברה בווארשה. לפי מיטב ידיעתי נספה בשואה. בפעם האחרונה ראיתי אותו ב"שופ" של טבנס בווארשה, בגטו הקטן, לפני יציאתי ל"צד הארי".
מיצ'יסלב (מיטק), אבא לסטפן, נספה בשואה עם משפחתו. הוא ניהל את סניף החברה בלודז'.
יעקב - קובה - אבא של זאב (ואצק) ואריה (לוצק) ניהל סניף החברה בנמלים גדיניה וגדנסק (דנציג). בזמן המלחמה עבר קובה לצ'נסטוכוב והיה לחבר הועד היהודי, היודנרט. שם גם נספה.
אלכסנדר (אולק) - אבא של יורק - היה עורך דין ויועץ משפטי של החברה בווארשה. בזמן המלחמה עבר דרך ברה"מ וסין לארה"ב שם נפטר. אשתו טוניה היא אחותה של אמי. טוניה ביקרה בארץ והספיקה עוד להכיר את עלס ואת אסא.
היפוליט - (היפק) - הוא אבא של שתי בנות - נלי, שמתה מסרטן בזמן המלחמה ולולו, שחיה בשווייץ ובברזיל ונפטרה בשנת 2000, אחרי מחלה ממושכת. היפק, שלמד בשווייץ וקיבל שם אזרחות, עבר עם משפחתו לשווייץ עם פרוץ המלחמה ב-1939, ושם נפטר.

לששת האחים-בני דוד היו ביחד שמונה צאצאים - שלוש בנות וחמישה בנים. לפי השעה מכל השמינייה נשארתי היחידי בדור הזה.

מלבד חמשת הדודים עם הדודות וילדיהם, היו עוד אי-אלה קרובים, שקרבתם אלינו לא תמיד הייתה ברורה לי, והיו גם כאלה שעליהם ידעתי רק משמיעה. זכורה לי קרובה שבאה אלינו רק פעם אחת בשנה, לעזור באריזת בגדי חורף לעונת הקיץ (או אולי להפך). ועוד פה ושם בן-דוד כזה או אחר, שלא ידעתי בדיוק את קירבתו אלינו. ופעם ביקר אצלנו עוד קרוב - שגריר פולין בנורבגיה. הוא היה בדרך לאירוע רשמי כלשהו בסביבתנו וקפץ לומר שלום להורי. אז בפעם הראשונה ויחידה בחיים ראיתי אדם חובש כובע צילינדר.